

Bereg vármegyei magyar községek előljáróinak nevei Mária Terézia korában

Több régió Mária Terézia korabeli keresztnéveit vizsgáltam a névdivat és a névstatisztika tekintetében.¹

A legelterjedtebb, ha úgy tetszik, a legdivatosabb Szepes vármegyei gorál (lengyel) férfi keresztnévek: János, Adalbert, Mátyás, Jakab, Mihály. A legelterjedtebb Szepes vármegyei német keresztnévek: János, Jakab, Mihály, András, György. A legelterjedtebb Zemplén vármegyei magyar keresztnévek: János, István, Mihály, András, György. A legelterjedtebb Zemplén vármegyei ruszin férfi keresztnévek: János, Bazil, Ferenc, Mihály.

Meglepődve tapasztaltam, hogy a Magyar Királyság északkeleti részében etnikumtól függetlenül a legelterjedtebb név a János. E tény tett kíváncsivá, s ösztönzött további régiók keresztnéveinek statisztikai vizsgálatára.

E közleményemben a beregi magyar falvak XVIII. századi névdivatjának kérdéséhez kívánok adatokkal szolgálni. Az úrbérrendezés során készült Bereg vármegyei névösszeírások alapján egyébként három — a ruszin, magyar és a német — névadási rendszer is összevethető.²

Bereg megye a Magyar Királyság egyik északkeleti vármegyéje volt. Keletről Máramaros, délről Ugocsa és Szatmár, Nyugatról Szabolcs és Ung vármegyék határolták, Északról pedig Galícia, amelytől a Kárpátok választotta el, a honfoglalókat beengedő Vereckei-hágóval. Területe 3727 négyzetkilométer, vagy aho-

¹ Vö. UDVARI ISTVÁN, Szepesség szlovák községek előljáróinak keresztnévei Mária Terézia korában. NAGY LÁSZLÓ KÁLMÁN szerk.: Lengyelek — magyarok — szomszédai. Tanulmányok a KLTE Lengyel Nyelv és Irodalom Tanszéke 1994. október 25–26-án rendezett konferenciájának anyagából. Debrecen, 1994. 139–66; Uő, XVIII. századi adatok a szepességi gorálok névszótárához. In.: Banczerowski Janusz (szerk.): Polono-Hungarica VII. Budapest, 1995. 154–68; Uő: A Mária Terézia korabeli úrbérrendezés szlovák nyelvű kéziratok forrásai. Szepes és Zemplén vármegyék. Vasvári Pál Társaság Füzetei 15. Nyíregyháza, 1996. 40–118.

² A Mária Terézia-féle úrbérrendezés iratanyaga a Helytartótanácsi Levéltár Urbalialia fondjában található törvényhatósági betűrendben. Ma már ez az anyag mikrofilmen tanulmányozható a Magyar Országos Levéltár Mikrofilmtárában. A Bereg vármegyei mikrofilmek jelzetei, ill. száma: 4138–4147. Az általam használt mikrofilmeken a megye anyaga községsoros abc-rendben kutatható.

gyan Fényes Elek meghatározta, megközelítette a 67,5 négyzetmérföldnyi kiterjedést.³

Táji tagozódásának, regionális jellemzésének bemutatására hívjuk segítségül Fényes Eleket: „Ennyi kiterjedésű tartományban — írta 1847-ben a múlhatatlan érdemű statisztikus — a természet oly különböző alakban tűnik elő, hogy valóban ezt a legnagyobb ritkaságok közé számíthatjuk. Ugyanis a megye legfelső északi részén magas kősziklás hegyek, sőt valódi havasok (Polonia, Huszlya, Osztra) borítják; a föld itt köves, hideg, sovány, úgyhogy a zabot, pohánkát alig termi meg; az éghajlat annyira zordon, hogy szőlőt, vagy más nemesb gyümölcsöt látni éppen nem lehet. Azonban egynéhány mérfölddel alább, nevezetesen Munkács vidékén, a hegyek már szelíd alakot vesznek magokra, s fenyvesek helyett bikkes, tölgyes erdők, szőlőtőkék fedik oldalait. Munkácstól délre egész a Tiszáig lapályos rónaság terül el, mely mindenféle gabonanemet, s legszebb tisztabúzát gazdag kamattal téríti vissza. A gyümölcsfák erdőket képeznek. Beregszászon csaknem a tokajihoz hasonló híres aszúbert csinálnak. Általában a megyének egy felét hegyes, másik felét róna tartománynak lehet nevezni: de mely nem merő síkság, hanem itt-ott dombok, nagyobbára pedig rengeteg tölgyes erdők által szakítottak félbe”⁴ Folyói a Latorca, Ilosva, Tisza, Zsdenyova, Hrabonica, Pinye, Viznyice, Sztára, Vicse, Borsova, Vérke, Szernye, Csaronda és a Mic. Legnagyobb erdeje a Határerdő, mocsara 28 ezer holddal a Szernye volt.

Északon, a hegyek közé szorult völgyekben csak a zab termett meg, de már Mária Terézia korában elkezdték a kukoricát termelni, hogy a 19. század első felére fő tápláléka legyen a föld népének. A délen fekvő, főleg a magyarok lakta síkságon azonban a legjobb búzatermő földek terültek el. Vári mezőváros környékén dohányt termesztettek a lakosok. Beregszász környékén pedig boraikról híres szőlőskertek díszeltek. A tiszaháti járás kormos és sóvári almájáról híresedett el Debrecenben épp úgy, mint Szolnokon. De erdőszerűen tenyésztett itt a szilva, a körte és a dió is. Fában Magyarország egyik leggazdagabb megyéje volt Bereg. Fenyő, bükk és tölgy egyformán megtalálható volt e nem nagy területű vármegyében, ahol a ruszin lakosság fő megélhetési formája a juhtenyésztés volt. A tölgy- és bükkerdő övezetében számos konda makkolt. Igavonó állatokat, főleg ökröt, a síkvidéki magyarok tenyésztettek, neveltek. Ökreiket más vármegyék vásárain is keresték. Bővelkedett Bereg vármegye vadállatokban is. Medve, farkas, vaddisznó, császármadár, fajdtyúk, megszámlálhatatlan vízimadár, a folyókban kimeríthetetlen bőségben volt hal, az erekben, patakokban a rák, csík. Ásványokban is bővelkedett a vármegye. Közülük leghíresebb a timsó volt, de

³ FÉNYES ELEK, Magyarország leírása. Pest, 1847. 320.

⁴ FÉNYES 1847: 320; a községsoros adatokat lásd: FÉNYES ELEK, Magyarország geographiai szótára I–IV. Pest, 1851.

ércekben sem volt szegény. Manufaktúrák termelték a vasárut. Rengeteg faszenet és hamuzsirt főztek a falvak lakói, és bővelkedett mesterekben, kézművesekben is a vármegye. Gubások, posztókészítők, kádárok, bognárok serege dolgozott az erdőövezetben. Vashámorok működtek Bilkén és Iloncon. Lécet, deszkát, zszindelyt hasogattak, fűrészeltek az északi falvak lakói. Két hatalmas uradalom szervezte a környék gazdasági életét: a munkácsi és a szentmiklósi.⁵

Az úrbérrendezéssel egyidőben készült *Lexicon locorum* 261 Bereg megyei települést tart számon. Ebből hatot mezővárosnak minősít, míg 255-öt falunak. A 261 település közül 3-ban volt római katolikus parochia, 74-ben görög katolikus, 61 településen szolgált református lelkész. A *Lexicon locorum* 146 tanító tevékenységről tud a vármegyében, és 69 településen tartja kizárólagosnak a magyar nyelv használatát, míg 187 faluban a rutén nyelvet. Feltüntetett 1 szlovák nyelvű falut és 4 német anyanyelvűt.⁶

Bár a *Lexicon locorum* adatfelvételei egy időben készültek a Mária Terézia-féle úrbérrendezéssel, de míg a *Lexicon locorum* adatai 261 települést tartanak nyilván, az úrbérrendezés forrásai csak 248 községből maradtak fenn. 248 községből — ahol az urbáriumokat elkészítették és ki is hirdették, életbe léptették — csak 245-ből ismerjük a paraszti vallomásokat. Nagyberég, Vári mezővárosok bevallásainak a Magyar Országos Levéltárban található példányai hiányosak, a községi előljárók neveit nem tartalmazzák.

A beregi parasztok vallomásának nyelvi tagozódása:

⁵ Erről részletesebben ld.: TAKÁCS PÉTER–UDVARI ISTVÁN, A történeti Bereg megye parasztiainak vallomása 1772-1773-ból. (Mutatvány). Szabolcs-Szatmári Szemle 23 (1988)/2: 164–9. UőK, Adalékok Bereg vármegye vásárai és a beregi vásározók a 18. század végi történetéhez. In: CSERVENYÁK LÁSZLÓ szerk.: Emlékkönyv Hársfalvi Péter születésének hatvanadik évfordulójára. Nyíregyháza, 1989. 88–111; UőK, Paraszti gazdálkodás és úrbéri szolgáltatások a Bereg megyei Vicsa völgyben a Mária Terézia-féle úrbérrendezéskor. In.: BOROS LÁSZLÓ szerk.: Kárpátalja, Észak- és Keletmagyarországi Évkönyv 6. Nyíregyháza, 1999. 131–44; UDVARI ISTVÁN, Ung és Bereg vármegyei jobbágyság Tokaj-Hegyalján Mária Terézia korában. Kárpátaljai Szemle (Ungvár) 2 (1994)/2: 24–6.

⁶ *Lexicon universorum regni Hungariae locorum populorum*. Bp. 1920. 312. Lásd még: DANYI DEZSŐ–DÁVID ZOLTÁN szerk.: Az első magyarországi népszámlálás, 1784–1787. Bp. 1960. Bereg vármegye adatai töredékesen maradtak fenn. Az első magyarországi népszámlálás községsoros összeírásából mindössze 129 beregi település, közöttük mintegy harminc magyar falu népességszám adatai őrződtek meg, így a megyéről teljes képet nem tudunk rajzolni. Arra azonban alkalmasak, hogy a 100 ruszin község népességszáma alapján jelezzük az egyes települések nagyságát. 1500 feletti lakosa összesen egy településnek volt. 1001–1500 közötti lakosság száma ugyancsak egy településnek volt. 601–1000 lélek között éltek 3 településen, míg 22 falunak volt 301–600 között lakosa. 300-nál kevesebben éltek 73 községben. A magyarok lakta síkvidéken ennél nagyobb a lakosság szám egy-egy településen, de Bereg egészében apró falvakból álló megye volt.

Az investigatio nyelve	ruszin	167 községben
	magyar	76 községben
	német	2 községben
Összesen		245 községben

A nyomtatott úrbáriumok és a paraszti vallomások nyelve nem minden községben egyezik. Ennek oka nemcsak a községek esetleges többnyelvűségében, nem is csak a rendezést végrehajtó tiszviselők hanyagságában kereshető. Az is előfordulhatott, hogy ha egy-egy nyelven elfogyott a rendezőbiztosok kezénél lévő úrbárium, egy másik nyelven kéznél lévő változatát használták. Ez nemcsak Beregben, máshol is előfordult.⁷

Láthatjuk, az úrbérrendezés során többnyelvű gyakorlat érvényesült. Az ún. kilenc kérdőpontra adott válaszokat az összeírók népnyelven tartoztak lejegyezni, s hitelesítés céljából a vallomást tevő parasztoknak visszaolvasni.

Bereg vármegyében az úrbérrendezés tehát 1772–74 között zajlott. A úrbérrendező biztosok az 1715-ös összeírás során használt esküformula frissen nyomtatott szövegével megeskették a községi előljárókat (a bírót, 2-5 esküdtet), hogy azok mindennemű „haragot, szeretetet” félretéve az igazat vallják, s semmit el nem tagadnak. A kilenc kérdőpontra adott, a hasznokra, károokra, adózásra stb. vonatkozó válaszok lejegyzése így a községek előljáróságának bemondása, bevallása alapján történt. A rendező biztosok az előljáróság tagjai számára a választ tartoztak érthetően, anyanyelvükön visszaolvasni, az előljáróság tagjai pedig aláírásukkal hitelesítették az összeírók által rögzített válaszokat, ill. azok valóságtartalmát. Aki nem tudott írni, neve mellé keresztet rakott. A ránk maradt válaszlapon alapján megállapítható, hányan tudtak egy-egy község előljáróságából, tulajdonképpen a korabeli paraszti elitből írni, vagy legalábbis hányan tudták a nevüket leírni.⁸ A beregi magyar községek előljáróinak nevét a rendezőbiztosok vagy írnokaik írták a paraszti bevallások alá, a községi előljárók keresztvonással hitelesítették azt. Jelzem, hogy a községi előljárók, a paraszti elit nevei, névviselése befolyásolták az adott települések korabeli névválasztását, névdivatját

Az előljárók keresztneveit az alábbi Bereg vármegyei magyar községek bevallásaiból gyűjtöttem ki:

⁷ FELHŐ IBOLYA szerk., *Az úrbéres birtokviszonyok Magyarországon Mária Terézia korában*. I. Dunántúl. Bp. 1970. 21.

⁸ Vö. BENDA KÁLMÁN, *A felvilágosodás és a paraszti műveltség a XVIII. századi Magyarországon*. Valóság, 1976/4: 54–61.

- Asztély**
Pál János *főbíró*
Somi István
Bedő Mihály
Somi Mihály
Pál Mihály
- Badaló**
Stephanus Bíró
judex
Martinus Orosz
Martinus Oláh
Stephanus Szilágyi
- Balazsér**
Varga Pál *főbíró*
Varga István
esküdt
Varga Mihály
Csapó János
esküdt
Csapó Pál
Bihary István
esküdt
Cseh Pál
- Barabás**
Tóth János *főbíró*
Varga András
főesküdt
Papp András
Papp Mihály
Simon János
- Bátyu**
Kovács Márton
főbíró
Demjen György
Révész István
Nyeste Miklós
Márkus Ferenc
- Bene**
Thomas Siket
judex
Ladislaus Bura
juratus
Stephanus Pataki
juratus
Johannes Farkas
juratus
Stephanus Kovács
Alexander Mátyás
- Beregardó**
Szilágyi János
főbíró
Kovács János
főesküdt
- Kovács Miklós
esküdt
Bacsó János
Bakos István
Bacsó András
- Beregdaróc**
Ábrány Mihály
főbíró
Kovács István
esküdt
Unoka András
Kántor Péter
Abrány András
- Beregdeda**
Homoki Miklós
főbíró
Tóth György
Homoki István
László György
Illés Mihály
Tóth István
- Bereggrákos**
Mikita Mihály
főbíró
Molnár Mihály
főesküdt
Lengyel Mihály
Tóth Mátyás
Kohutics Mihály
Kacsó András
Marko Péter
Tar István
- Beregsom**
Ködöbözt Miklós
Mónus Miklós
Barkaszi Mihály
Tóth Mihály
Barta Miklós
Baksa András
- Beregsurány**
Kázmér Mihály
főbíró
Szántó János
esküdtek
Angalét András
Angalét Sámuel
Szeles István
- Bótrágy**
Fekete János
Fazekas Ferenc
Szakács Péter
Molnár István
Bajusz Mihály
- Kovács Mihály
- Bulcsú**
Szilágyi Tamás
főbíró
Cseh János *esküdt*
Pinger János
Német István
- Csaroda**
File András *főbíró*
Öreg Orosz Mihály
esküdtek
Ifjú Orosz Mihály
Király Pál
Bán Miklós
Orosz Pál
- Csetfalva**
Franciscus Hajla
judex
Michael Beregi
juratus
Andreas Osvath
Thomas Varga
Georgius Varga
Michael Varga
Andreas Balog
Stephanus Beregi
- Csongor**
(Csomonya)
öregebb Fejes
Mihály *főbíró*
Tóth István
Tamasi András
Tamasi Márton
Kelemen Mihály
Csakány Márton
- Csonkapapi**
Fejes János *főbíró*
Buda György
Simon Pál
Szeles János
Halász András
Baksa Mihály
- Dercen**
Kopasz Máté
főbíró
Boka Mihály
kisbíró
Bíró János *esküdt*
ember
Szabó Márton
esküdt ember
Szabó Mihály
esküdt ember
- Fodor György
esküdt ember
Orosz János *esküdt*
ember
Gorondy Mihály
esküdt ember
- Fejércse**
Dermjény Ferenc
főbíró
Deák István *esküdt*
Demjény Albert
Molnár Mihály
- Fornos**
Kukry Pál *főbíró*
Darcsy Gergely
főesküdt
Nyirai János
esküdt
Vizniczey György
esküdt
Darcsy Josef
esküdt
Kukry András
esküdt
- Gát**
Bak János
Heé István
Katsó István
Márton András
Király Miklós
Rigó János
- Gelénes**
Kondor Mihály
főbíró
Kósa András
esküdt
Kósa István
Seder Mihály
Seder Pál
Gál Péter
- Gulács**
Balla Péter *főbíró*
Nagy András
esküdtek
Péter György
Kató Pál
Illyés András
File István
- Halábor**
Johannes Márton
judex
Johannes Kocsis
Michael Balogh

Michael Tarr
Andreas Bacs
Andreas Füle

Hete

Szoboszalai Ferenc
főbíró
György István
Szőke István

Izsnéte

Zsidó János
feőbíró
Bohus Miklós
feőesküdt
Benye János
Benye András
Spenik András
Hriczu Ferenc

Jánd

Angalét István
feőbíró
Lantos László
esküdt
Medve András
Illyés István
Kontz Mihály
Tódi András

Kígyós

Balogh György
főbíró
Csok Mihály
esküdt ember
Grof János *esküdt*
ember
Csok István *esküdt*
ember
Balog András
Szarka Mihály
Mester István

Kisbégány

Bodnár János
főbíró
Szabó Mihály
Komáromy Pál
Komáromy András

Kisdobrony

Sándor György
főbíró
Gál István
Csonka János
Csonka Mihály
Gaál János

Kisgut

Peres János *főbíró*

Tót Mihály
főesküdt

Pokol István
esküdt

Verbiás Mihály
esküdt

Verbiás János
esküdt

Simon István
esküdt

Kisharangláb

Orosz István
főbíró
Halász Ferenc
Gerő Mihály

Kislónya

Tóth András *főbíró*
Filep István
Bíró Miklós
Kún András
Varga István
Bíró Mihály

Kovászó

Ladislaus Hapák
judex
Simeon Almásy
Franciscus Turánin
Lucas Juhász
Timotheus Istók

Macsola

Johannes Kovács
judex
Johannes Simon
Johannes Komoly
Johannes Tóth
Andreas Orosz

Makkosjányosi

Tinós János
feőbíró
Pál Sándor
Balas István
Heé Miklós
Dudas Mihály
Kis Péter

Márok

Badak György
főbíró
Balogh György
Jónás Mihály
Pallagi György

Márokpapi

Bán Mihály *főbíró*
Veres János
Filep János

Mester András
Varga János

Mátyus

Seres Mátyás
főbíró

Kis András
Gerő Mihály

Tóth Pál
Tóth János

Mezőcsoma

Halcsa János bíró
Kapitán László
Kapitán János
Pap Gergely
Pap János
Pap Sándor

Mezőgecse

Stephanus Szabó
judex
Johannes Ember
Stephanus Márton
Andreas Varga

Mezőhomok

Orosz András
főbíró
Lengyel Tamás
Lengyel Miklós
Fekete Lázár

Mezőkaszony

Végh András
főbíró
Vargha János
Fazekas Mihály
Vargha Mihály
Bodor János

Munkács

Rákossy András
főbíró
Dobronyi Márton
Misar János
Losonczy János
Szernyi István
Laszonczy Mihály
Derczeni György
Mínikh Ferenc
Simon László
Hegyes Simon
Tasnádi Ferenc
Paur Mátyás
Nagy István
Tóth György

vásárbíró,
tanácsbéli hűtős
személy

Vittus Nuszer
Sixt Ferenc *a*
város hűtős
notariusus

Nagybégány

Tompa István
Sódos András
Bekfi Péter
Csomonyi István
Tompa János

Nagyborzsova

Andreas Fodor
judex
Stephanus Fazikas
Paulus Técsy
Josephus Tóth

Nagydobos

Borsos András
judex
Orosz Mihály
Lovász László
Gubi Mihály
Ördög Mihály
Kozák Sándor

Nagydobrony

Hidi Miklós *főbíró*
Pinte János
Szanyi Márton
Barra Miklós
Molnár Péter

Nagygut

Dóka Mihály
főbíró
Dóka Istvány
Barkaszi András
Bohus János
Barkaszi János
Bencze Pál

Nagylónya

Rácz László *főbíró*
Szigethy Mihály
Filep Mihály
Pető Mihály
Balog Péter
Szigethy András

Nagymuzsaj

Georgius Máthé
judex
Thomas Tarpai
juratus
Andreas Vég
Andreas Pataki
Andreas Bereczki
Michael Szőlósi

Raffajna Antal János <i>főbíró</i> Hegedűs Márton Lénárth Miklós Isák András Molnár András Barkaszi Miklós	Barát Mihály <i>főbíró</i> Kis Mihály <i>esküdt</i> Fülöp István Barát Miklós Orosz Ferenc	Laczkó István <i>esküdt</i> Buda Ferenc Márkus István	Kósa Menyhért Tiba Mihály Tiba Miklós
Sárosoroszi Johannes Szennyess <i>judex</i> Michael Gyurkó Andreas Fülep Stephanus Fülep Nicolaus Agoston Stephanus Gyurkó	Tiszaadony Nagy István <i>főbíró</i> Dankó István <i>esküdt</i> Rác Mihály Kozma János	Tivadar Simon Pál <i>főbíró</i> Eördög István Fejlesztés Péter Eördög Péter Vincze József	Vásárosnamény Szabó András <i>feőbíró</i> Koncz Illyés <i>esküdt</i> Nagy Gergely Csatlós István Koncz János Juhász András
Szernye Őrő Miklós <i>főbíró</i> Bartha János Nagy János Taár György Orbán István	Tiszakerecseny Nemes András <i>főbíró</i> Szathmári Sámuel <i>esküdt</i> Szabó György Szabó András Barta András	Ugornya Gergely Miklós bíró Tóth János <i>esküdt</i> Tóth András Bekő György Hegedűs János Kristin János	Zápszony Balla András <i>főbíró</i> Szabó Miklós Gazdag Samuel Seres András Gazdag István Tóth Imre
Tákos	Tiszavid Buda Gergely bíró	Vámosatya Szabó András <i>feőbíró</i> Bancsi András	

Nevek száma: 27.

Névelőfordulások száma: 350

Egy névre eső előfordulások átlaga: 12,96%

Az öt leggyakoribb (legdivatosabb) keresztnév: János (17,43%), Mihály (16,86%), András (15,71%), István (15,14%), Miklós (6%).

Névelőfordulások száma				Gyakorisági sorrend		
Latin	Magyar		%			%
Albertus	Albert	1	0,29	János	61	17,43
Alexander	Sándor	3	0,86	Mihály	59	16,86
Andreas	András	55	15,71	András	55	15,71
Elias	Illés	1	0,29	István	53	15,14
Emericus	Imre	1	0,29	Miklós	21	6,00
Franciscus	Ferenc	12	3,43	György	18	5,14
Georgius	György	18	5,14	Pál	13	3,71
Gregorius	Gergely	4	1,14	Ferenc	12	3,43
Johannes	János	61	17,43	Péter	11	3,14
Josephus	József	3	0,86	Márton	9	2,57
Ladislauus	László	8	2,29	László	8	2,29
Lazarus	Lázár	1	0,29	Tamás	5	1,43
Lucas	Lukács	1	0,29	Gergely	4	1,14
Martinus	Márton	9	2,57	József	3	0,86
Matheus	Máté	1	0,29	Sándor	3	0,86
Mathias	Mátyás	2	0,57	Mátyás	2	0,57
Melhior	Menyhért	1	0,29	Sámuel	2	0,57
Michael	Mihály	59	16,86	Simon	2	0,57
Nicolaus	Miklós	21	6,00	Albert	1	0,29
Paulus	Pál	13	3,71	Illés	1	0,29

Névelőfordulások száma				Gyakorisági sorrend		
Latin	Magyar		%			%
Petrus	Péter	11	3,14	Imre	1	0,29
Samuel	Sámuel	2	0,57	Lázár	1	0,29
Simeon	Simon	2	0,57	Lukács	1	0,29
Stephanus	István	53	15,14	Máté	1	0,29
Thomas	Tamás	5	1,43	Menyhért	1	0,29
Timotheus	Timót	1	0,29	Timót	1	0,29
Vitus	Vitus	1	0,29	Vitus	1	0,29
Összesen		350	100,00		350	100,00

UDVARI ISTVÁN